

Gülfem KURT*

Arife ERAY**

SÖZ, ŞAKA VE ÇOCUKLAR: TÜRKÇEDEN ARAPÇAYA ÇOCUK YAZINI ÇEVİRİLERİNDE MİZAHIN DÖNÜŞÜMÜ

WORDS, JOKES, AND CHILDREN: THE TRANSFORMATION OF HUMOR IN TRANSLATIONS OF CHILDREN'S LITERATURE FROM TURKISH INTO ARABIC

ÖZET

Çocuk edebiyatı, bireyin erken yaşlarda dilsel, bilişsel ve duygusal açıdan gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu alandaki mizahi unsurlar ise hem estetik bir anlatım aracı olarak hem de pedagojik yönüyle ön plana çıkmaktadır. Mizah yoluyla çocuk okur için metinler, eğlenceli hale getirilmekte ve öğrenmeyi teşvik eden bir alana dönüştürülmektedir. Buradaki temel hedef, çocuğun dünyasını yansıtan, onu düşündürten ve güldürürken eğiten çok katmanlı bir anlatı kurmaktır. Bununla birlikte yaşa uygunluk, dil düzeyi, kültürel bağlam ve gelişimsel özellikler gibi birçok etmen, mizahın oluşturulmasında yazarlar ve çevirmenler için dikkat etmeleri gereken önemli parametrelerdir. Bu çalışmada, çocuk edebiyatında mizahın, çeviri sürecinde uğradığı dönüşüm, Türkçeden Arapçaya çevrilen *Sakar Bora 'Başlarım Böyle Spora!'* adlı çocuk kitabı üzerinden incelenmiştir. Özellikle dilsel ve durumsal mizah öğelerine odaklanılarak, mizahın hedef dile aktarımında yaşanan kayıplara dikkat çekilmiştir. Söz konusu mizahi unsurlar Fransız çeviribilimci Antoine Berman'ın çeviri eleştirisi yönteminin adımlarından biri olan "biçim bozucu eğilimler" kapsamında incelenmiştir. İnceleme sonucunda, dilsel mizahın Arapçaya çevirisinde önemli kayıpların yaşandığı, durumsal mizahın ise görsel desteği ile kısmen korunabildiği ancak görsel içerisinde bulunan metinlerdeki mizahın korunmasında yetersiz kaldığı görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Çocuk edebiyatı, mizah, dilsel mizah, durumsal mizah, biçim bozucu eğilimler

ABSTRACT

Children's literature plays a crucial role in the linguistic, cognitive, and emotional development of individuals at an early age. Within this field, humor stands out both as an aesthetic narrative device and a pedagogical tool. Through humor, texts are rendered more enjoyable for young readers and transformed into spaces that promote learning. The primary aim is to construct a multilayered narrative that reflects the child's world, stimulates thought, and educates while entertaining. However, factors such as age appropriateness, language level, cultural context, and developmental characteristics are critical parameters that authors and translators must consider when incorporating humor. This study examines the transformation of humor during the translation process in children's literature, focusing on the Turkish to Arabic translation of the children's book *Sakar Bora: Başlarım Böyle Spora!*. Emphasizing linguistic and situational humor, the study highlights the losses that occur in translating humor into the target language. These humorous elements are analyzed within the framework of French translation theorist Antoine Berman's concept of "deforming tendencies." The findings indicate significant losses in the translation of linguistic humor into Arabic, while situational humor is partially retained through visual support; however, humor embedded within visuals proves difficult to preserve effectively.

Keywords: Children's literature, humor, linguistic humor, situational humor, deforming tendencies

* Sorumlu Yazar, Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arapça Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, Ankara/Türkiye, E-posta: gulfem.kurt@hbv.edu.tr / Asst. Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Letters, Arabic Translation and Interpreting Studies, Ankara/Türkiye, E-Mail: gulfem.kurt@hbv.edu.tr

** Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arapça Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, Ankara/Türkiye, E-posta: arife.eray@hbv.edu.tr / Asst. Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Letters, Arabic Translation and Interpreting Studies, Ankara/Türkiye, E-Mail: arife.eray@hbv.edu.tr

Giriş

Çocuk yazını, eğlence ve dil gelişimi aracı olmanın yanı sıra bir toplumun kültürünü, değerler sistemini ve gündelik iletişim biçimlerini yeni kuşaklara aktaran önemli bir edebi türdür. Bu bağlamda, çocuk yazını çevirisi, sadece bir dil değişimi değil, aynı zamanda kültürel değerlerin, söylem biçimlerinin ve özellikle mizah gibi anlam katmanlarının da aktarımı anlamına gelir. Gelişimsel düzeyleri farklı olan okurlara hitap eden bu yazın türü, dilsel sadelik kadar yaratıcı anlatım teknikleri, hayal gücünü besleyen içerikler ve kültürel öğelerin yoğun biçimde işlendiği anlatılarla örülüdür. Bu özellikleriyle çocuk edebiyatı eserlerinin çevirisi, salt sözcük düzeyinde bir aktarım değil, aynı zamanda kültürel uyarlama, pedagojik dengeleme ve estetik yeniden yazım süreçlerini içeren çok katmanlı bir çeviri etkinliği hâline gelmektedir.

Çocuk yazını çevirisi alanında çalışan Edmond Cary (1956), çocuk yazını çevirisinin karışık ve kapsamlı bir alan olduğuna, Jiri Levy (1969), çeviri dilinin anlaşılır olması gerekliliğine, uyarlamaları çocuk yazını çevirisinin yetişkin yazını çevirisinden ayrılan yönü olarak kabul eden İsveçli çocuk ve gençlik edebiyatı araştırmacısı Göte Klingberg (1986), çocuk yazını çevirisi üzerine kaleme aldığı çalışmasında, kültürel farklılıkların uyarlamaları kabul edilebilir kıldığını belirtmektedir. Klingberg, özellikle kültüre özgü öğelerin çocuk kitaplarına nasıl aktarıldığını sorgular ve çevirmenlerin bu tür öğelerle başa çıkma biçimlerini sınıflandırır. Ona göre, çocuk kitaplarının çevirisi yapılırken kaynak kültüre bağlı kalma ve hedef kültüre uyarlama gibi iki uç arasında bir denge kurulmalıdır. Klingberg'in yöntemi, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında pedagojik duyarlılık açısından önemli bir başlangıç noktasıdır. Onun yaklaşımı, bugünkü çocuk yazını çevirisi çalışmalarına altyapı sunan ilk sistematik modellerden biridir.

Çocuk yazını çevirisi başlı başına zorluklar içeren bir süreçken, çocuk yazınında mizahın başarılı bir şekilde aktarımı, yalnızca çeviri becerisi değil, aynı zamanda kültürlerarası duyarlılık, pedagojik bilgi ve edebi sezgi gerektiren çok katmanlı bir süreçtir. Çocuk yazınında mizah, yalnızca kahkaha üretmeye yönelik bir araç değil, aynı zamanda çocuğun dilsel gelişimini destekleyen, sosyal normları öğreten ve hayal gücünü genişleten çok yönlü bir anlatı unsurudur. Ancak mizah, doğası gereği dile, kültüre ve bağlama sıkı sıkıya bağlı olduğu için çeviri sürecinde en fazla sorunla karşılaşılacak öğelerden biridir. Özellikle kelime oyunları, ses oyunları, yansıma sözcükler, deyimler ve kültürel referanslarla kurulan espriler, çevirmenin yalnızca sözcük düzeyinde değil, aynı zamanda anlamsal, işlevsel ve kültürel düzeyde yeniden özgün bir karar vermesini gerektirir. Çocuk yazını çevirisinde mizahın aktarımı sırasında karşılaşılacak başlıca güçlüklerden biri, hedef kültürde benzer etkiyi yaratacak alternatiflerin bulunmasının zor olmasıdır. Bu durumda çevirmen, mizahi unsurun işlevini koruyarak metni hedef okura uygun biçimde aktaracak müdahalelerde bulunabilir. Ancak bu müdahaleler, metnin orijinalliği ile hedef kültürün normları arasında hassas bir denge kurmayı zorunlu kılar. Mizahın kaybı, metnin tonunu, anlatı ritmini ve karakterlerin inandırıcılığını etkileyebilir. Bu durum, mizahın çevirisini çocuk yazını içinde en karmaşık ve çok katmanlı alanlardan biri hâline getirir.

Türk çocuk edebiyatında sıkça karşılaşılacak söz oyunları, argo temelli söylemler, yansıma sözcükler, deyimler ve şakalara dayalı anlatılar, Arapçaya çevrilirken önemli biçimsel ve anlamsal dönüşümlere uğrayabilmektedir. Bu çalışmada da *Sakar Bora* adlı çocuk yazını serisinin üçüncü kitabı olan “*Başlarım Böyle Spora!*” adlı kitabın Türkçeden Arapçaya çevirilerinde mizahın dönüşümü ele alınacaktır. Kitapta yer alan mizahi unsurlar dilsel ve

durumsal olarak iki ana tema üzerinden sınıflandırılacak ve çevirilerin analizi Fransız çeviribilimci Antoine Berman'ın "biçim bozucu eğilimler" (les tendances déformantes) kuramsal çerçevesi doğrultusunda ele alınacaktır. Berman'ın yaklaşımı, çevirinin yalnızca bir dil aktarımı değil, aynı zamanda kaynak metnin estetik, biçimsel ve kültürel yapılarına müdahale edilen çok katmanlı yeniden yazım süreci olduğunu ortaya koyar. Mizah ise doğası gereği dilsel oyunlara, kültürel göndermelere, biçimsel yapıya ve sözcüklerin ritmine sıkı sıkıya bağlı olduğu için, çeviride biçim bozucu eğilimlere en açık alanlardan biridir. Bu bağlamda, Berman'ın modelinin, mizah gibi anlamla biçimin ayrılmaz olduğu metin türlerinde çeviri eleştirisi yapmak için hem açıklayıcı hem de dönüştürücü bir zemin sunacağı düşünülmektedir.

Mizah

Mizah gerek günlük hayatta gerekse edebiyatta sıklıkla kullanılan, güldürmeye, güldürürken düşündürmeye, düşündürürken sorgulamaya yönelik bir anlatım türü olarak bilinir. Etimolojik olarak Arapça م-ز-ح kökünden türemiş olan مزاح kelimesi dilimize Arapçadan geçmiştir. Arapçada "şaka, latife, eğlence, güldürü" (İbn Manzûr, 2016, s. 4191) anlamına gelmekte olan bu kelime için, fukâhe فكهة terimi kullanılmaktadır. Fukâhe, on bir farklı ögeden oluşmaktadır. Bunlar; suhriyye (alay), tehekküm (dalga geçme), hiciv (eleştiri), nâdire (komik haber), du'abe (şaka), mizah, nükte (espri), kafeş (nükte, gevezelik), tevriye (laf oyunu, imalı söz), hezl (komiklik, gülünç) ve karikatürdür. (Sarıkaya, 2020, s. 3). Batı dillerinden İngilizce ve Fransızca'da mizah kelimesi için *humour* kullanılmaktadır. İngilizler, Fransızca "mizaç, tabiat, huy" anlamına gelen *humeur*'u *homour*'a çevirmişler ve bu kelime İngiltere'de "ruhsal bir neşe durumu ve şaka" anlamlarında kullanılmıştır (Şenyapılı, 1995, s. 24). Fransızca'da ses benzerliğinden (paronymie) dolayı mizaç (l'humeur) sözcüğü ile mizah (l'humour) sözcüğü genellikle karıştırılır (Ünsal, 2020, s. 666).

Söz konusu anlam ve kullanım özellikleriyle birlikte mizah gerek Türk edebiyatında gerek Batı edebiyatının pek çok türünde gerek Arap edebiyatında yer bulabildiği gibi, aynı zamanda diğer sanat dallarında da etkin bir şekilde kullanılır (Alay, 2019, s. 23). Bu çerçevede Aziz Nesin, mizahı şöyle değerlendirir: "Seslendiği insanı hangi oranda olursa olsun, sağlıklı olarak güldürebilen her şeydir." Ona göre sağlıklı gülmeyi yaratan, gülmece romanı, gülmece hikâyesi, yergi, taşlama, alay, eğlenme, şaka, güldürücü pandomim, tersinleme, karikatür, gölge oyunları, kukla oyunları, gülünçleştirme (parodi ve argoda tiye alma), kaba gülünç (grotesk), güldürücü ve anekdot fıkralar, nükte, ters yansılama (alegori), eski ve yeni argodaki dalga geçme, tefe koyma, maytap geçme, gırgır vb. her şey, gülmece içinde yer alır (Usta, 2009, s. 34).

Mizahi unsurlar, dil oyunları (kelime oyunları, ses oyunları, anlam kaymaları), ironi, abartı, yanlış anlama, kültürel referanslar ve parodi gibi çok çeşitli teknikler aracılığıyla ortaya konur. Ancak bu unsurların doğası gereği, çoğu zaman doğrudan çeviri yoluyla korunmaları mümkün olmaz. Bu durumda çevirmen, stratejik kararlar almak zorundadır: Örneğin, kaynak dildeki kelime oyununun doğrudan çevrilmesi mümkün değilse, hedef dilde benzer etkiyi yaratacak yeni bir oyun üretilebilir veya mizahın etkisini korumak amacıyla farklı bir mizahi unsur eklenebilir. Aynı zamanda çevirmenin bütün dil ve dil-dışı bilgisini işin içine katması gerekir. Aksi takdirde, kaynak metnin mizahi etkisi erek metne aktarılamayacak ve mizah çevirisi kayıp sayılacaktır. Çevirmenin "mizahi kayıpları önleyebilmek için kaynak metinde kullanılan mizah türünü iyi kavraması, erek dilin kültürüyle karşılaştırması ve erek dilde aynı değere sahip olup olmadığını, erek alıcının hoşuna gidip gitmeyeceğini araştırması gerekir"

(Zeynaligargari ve Alavi, 2011, s. 95). Çocuk yazınında mizah hem eğlence hem de pedagojik bir araç olarak önemli bir işlev üstlenir. Çocuk okurlar, mizahi unsurlar sayesinde metne duygusal olarak bağlanır, anlatılan olaylara daha kolay katılır ve soyut kavramları somut bir deneyimle kavrayabilirler. Ancak mizah, kültüre özgü değerler, dil oyunları ve sosyal normlarla derinden ilişkili olduğu için çeviri sürecinde önemli güçlükler doğurur. Özellikle sözcük oyunları, deyimler, ses benzerliklerine dayalı espriler ve kültürel göndermeler, doğrudan hedef dile aktarılamadığında, çevirmen yaratıcılığını devreye sokmak zorundadır. Çocuk yazını çevirisinde mizahın aktarımı, yalnızca anlamı korumakla sınırlı değildir; aynı zamanda hedef kültürde benzer bir duygusal etki yaratmak da temel bir amaçtır. Bu bağlamda çevirmen, kaynak metindeki mizahın işlevini analiz etmeli ve bu işlevi hedef dilde karşılayacak stratejiler geliştirmelidir. Bazen bu süreçte adaptasyon, yerileştirme ya da yeniden yaratım gibi yöntemlere başvurulabilir. Çeviri kuramları açısından bakıldığında, mizahın aktarımı hem anlam hem de işlev sadakati arasında dengeli bir tercih yapmayı gerektirir.

Mizah Sınıflandırması

Mizah hem içerik hem de biçim açısından son derece çeşitli bir yapıya sahiptir. Çeviri sürecinde mizahi unsurların doğru bir şekilde analiz edilebilmesi için, öncelikle mizahın farklı türlerinin ve tekniklerinin sınıflandırılması büyük önem taşır. Bu sınıflandırma, çevirmenin karşılaştığı mizahi ögenin doğasını kavramasına ve buna uygun bir çeviri stratejisi geliştirmesine olanak tanır.

Isabel Pascua ve Bernadette Rey-Jouvin göndergesel ve sözlü mizahı içeren, mizah oluşturulurken aktif hale getirilen referansların türünü ayıran, aynı zamanda kültürel ve dilsel parametreleri göz önünde bulunduran bir sınıflandırma ortaya koymuştur (Pascua & Rey-Jouvin, 2010'dan akt.; González Vera, 2015):

Dilbilimsel referanslar (Linguistic references): Kelime oyunu, şakalar, deyimler (deyiş ve özdeyişler), ödünçlemeler, çokanamlı sözler, yeni sözcükler.

Durumsal referanslar (Situational references): Saçmalık, çılgınlık, gülünçlük.

Kişisel referanslar (Personal references): Takma isimler, uydurma isimler, dış görünüş.

Kültürel referanslar (Cultural references): Değerler, politik doğruculuk ve politik ayrımcılık, metinlerarasılık, reklam dili (s. 125).

Çocuk yazınlarında çokça rastlanan, aynı zamanda Pascua ve Rey-Jouvin'in sınıflandırmalarında da yer alan dilsel ve durumsal mizahın makalemizin konusu olan söz konusu bu çalışmada da sıklıkla kullanıldığı gözlemlenmiştir. Özellikle karakterlerin içine düştükleri beklenmedik ve komik durumlar ile sözcük oyunları, ses benzerlikleri ve anlam çarpıtmaları gibi dilsel unsurlar metinlerde mizahın temel yapı taşlarını oluşturmuştur. Bu nedenle, çalışmada yer alan örneklem ve analizler, söz konusu iki mizah türü esas alınarak sınıflandırılmış ve bu doğrultuda değerlendirilmiştir. Bu bağlamda bu iki mizah türünü açıklamak yerinde olacaktır.

Dilsel Mizah: Kelime oyunları, benzetmeler, tekerlemeler, deyimler, yansıma sözcükler, aliterasyon ve anlam çarpıtmaları gibi dilin yapısal özelliklerinden doğan mizah türüdür. Sözcüklerin çok anlamlılığı, ses benzerliği, yanlış telaffuz, yanlış anlamalar dilsel mizahın temelidir. Yansıma sözcükler, özellikle çocuk yazınında bu mizah türünün sık görülen ögesidir.

Daha çok okuma yoluyla algılanır ve dil bilgisi gerektirir. Kültürel ve dilsel farklar nedeniyle çeviride aktarımı zor bir mizah türüdür. Ses oyunları ile eğlendirir. Fonetik özellikleriyle dikkat çeker ve çocuklarda duyuşsal komedi etkisi yaratır. Özellikle çocuk yazınında sesle oynayarak eğlenceli anlamlar yaratmak, mizahın temel araçlarından biridir.

Durumsal Mizah: Karakterlerin düştüğü komik, garip ya da absürt durumlar üzerinden gelişen mizah türüdür. Olay örgüsüne bağlıdır; karakterin karşılaştığı beklenmedik olaylar, yanlış anlaşılmalara, kazalar ya da sürpriz gelişmeler gülmece yaratır. Bu türde fiziksel hareketler, jestler ya da davranışlar komedi unsurudur. Kültürden bağımsız olarak evrensel olma eğilimindedir. Çocuk yazınında sık rastlanan bir mizah türüdür çünkü görsel ve bedensel anlatımı ön plana çıkarır. Karakterlerin başına gelen tuhaf olaylar, komik durumlar, düşmeler, sakarlıklar bu türe girer. Bir karakterin dondurma yemek isterken yüzünü pastaya gömmesi ya da büyümlü bir deney yaparken patlama yaşanması gibi sahneler durumsal mizaha örnek olarak verilebilir.

Antoine Berman'ın Biçim Bozucu Eğilimleri (أنماط الميولات التحريفية)

Fransız çeviribilimci Antoine Berman, çeviri sürecinde, yapı, anlam ve söylem düzeyinde kaynak metne sadık kalınması gerektiğini savunmaktadır. Venuti'ye (2008, s.15) göre, Berman'ın bu yaklaşımı, çeviri sürecinde kaynak metnin yabancılığını korumayı amaçlayan Schleiermacher'ın yabancılaştırma (foreignization) stratejisinin önemine vurgu yapmaktadır. Bu strateji, hedef dildeki edebi normlara karşı çıkmayı ve okurları yeni kültürel bakış açılarıyla tanıştırmayı hedeflemektedir. Berman'a göre çevirmen, metni, bilerek veya farkında olmadan "biçim bozucu eğilimlere" (deforming tendencies) uğratmakta ve böylece metnin asıl hedefinin saptırılmasına sebep olmaktadır. Berman'ın ele aldığı biçim bozucu eğilimler şunlardır (2012, s. 244- 251):

1. Mantıksallaştırma (Rationalization / التبرير المنطقي):

Mantıksallaştırma eğilimi, cümle yapısı, noktalama işaretleri, kelime sırası veya fiillerin isimlere çevrilmesi gibi sözdizimsel yapıda yaşanan değişimleri ele almaktadır. Bu değişimler de özgün metnin hedefini, anlamını bozmaktadır.

2. Belirginleştirme (Clarification / التوضيح):

Kaynak metinde, okuyucu tarafından doğrudan anlaşılmayan, belirsiz, örtülü durumların veya terimlerin açık ve net bir biçimde anlaşılır hâle getirildiği eğilimdir. Berman bu tür bir biçim bozucu eğilimin çeviri sürecinde kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır.

3. Genişletme (Expansion / التطويل):

Mantıksallaştırma ve belirginleştirme eğiliminin sonucunda hedef metin genişletilerek daha uzun oluşturulmaktadır. Berman, hedef metnin kaynak metinden daha uzun olmasını aşırı çeviri (over-translation) olarak görmekte ve bu eğilimi kabul edilemez bulmaktadır. Bununla birlikte bu tür uzatmaların metne herhangi bir anlam katmadığını ve açıklığı azalttığını belirtmektedir.

4. Yüceltme (Ennoblement/ التفتيح):

Kaynak metni daha zarif bir üslupla yeniden yazma eğilimidir. Bu durum kaynak metnin yapısına ve retorikine zarar vermektedir.

5. Nitel yoksullaştırma (Qualitative impoverishment / الاختصار الكيفي):

Çevirmenin, hedef metinde, kaynak metindeki terimlerin, ifadelerin ve söz sanatlarının, onların ses zenginliğinden ya da buna bağlı olarak anlamsal zenginliğinden yoksun karşılıklarını kullanmasıdır. Bundan dolayı hedef metinde anlam kayıpları yaşanmaktadır.

6. Nicel yoksullaştırma (Quantitative impoverishment / الاختصار الكمي):

Çeviri metinde sözcüksel kayıpların yaşandığı bir eğilimdir. Çevirmen birden fazla eşanlamlı kelimeyi tek bir sözcükle ifade edebilmektedir. Bu durum çeviride kelime dağarcığı kaybına yol açabilmekte ve kaynak metne kıyasla daha kısa bir metin ortaya çıkmaktadır. Bu kaybı telafi etmek için de çevirmen genişletme eğilimine başvurarak metni daha uzun hâle getirebilmektedir.

7. Ritimlerin bozulması (The destruction of rhythms / هدم الإيقاعات):

Kaynak metnin ritmik yapısının bozulmasıdır. Çoğunlukla şiirlerde görülen ritmik yapı, romanlarda da yazar tarafından cümlelerin dizilişi veya noktalama işaretlerinin kullanımıyla oluşturulmaktadır. Örneğin, çeviri metinde noktalama işaretlerinin keyfi bir şekilde değiştirilmesi metnin ritmik yapısına zarar verebilmektedir.

8. Alta yatan anlam ağlarının yok edilmesi The destruction of underlying networks of signification / تدمير الشبكات الأساسية للدلالة):

Edebi eserler bir alt metin içermektedir. Belirli ifadeler veya kelimeler metin içerisinde bir araya gelerek gizli yapılar, ağlar oluşturmaktadır. Çeviri sürecinde, bu anlamsal ve ritmik ağlar hedef metinde korunmadığında alta yatan anlamlar kaybolabilmektedir.

9. Metnin Dizgesinin Bozulması (The destruction of linguistic patternings / هدم التنسيقات النصية):

Genişletme, mantıksallaştırma, belirginleştirme gibi çevirmenin kullandığı teknikler, kaynak metnin sahip olduğu zaman kullanımları, cümle çeşitleri gibi sistematik ve dilsel yapısını bozmaktadır. Bu da çeviri metni daha tutarsız hâle getirmektedir.

10. Yerli dil ağların yok edilmesi ya da egzotikleştirilmesi (The destruction of vernacular networks or their exoticization / هدم الشبكات اللغوية المحلية):

Eserlerin birçoğu yerel dile dayanmaktadır. Bu da bir metnin yerel rengini, kültürel bağlamını ve karakterlerin kimliğini yansıttığı için oldukça önemlidir. Çeviri sürecinde bu yerel dil, hedef dildeki karşılığıyla değiştirilebilmekte veya ortadan kaldırılabilir. Bununla birlikte kaynak metinde bulunmayan italik yazı karakteri kullanılarak ve açıklamalar eklenerek egzotikleştirme yapılabilir. Bu eğilim metnin özgün sesini ve sosyokültürel bağlamını zayıflatabilir.

11. Deyiş ve deyimlerin bozulması (The destruction of expressions and idioms / هدم العبارات المألوفة والمصطلحات):

Berman'a göre, kaynak metindeki deyimler, kültürel ifadeler veya atasözleri hedef dildeki eşdeğerleri ile değiştirildiğinde metnin özgün dokusu bozulmaktadır. Berman, okuyucunun farklı kültürlerle tanışması gerektiğini savunarak bu ifadelerin olduğu gibi çevrilmesini tavsiye etmektedir.

12. Dilsel özelliklerin silinmesi (The effacement of the superimposition of languages /محو المستويات اللغوية):

Edebi eserlerde farklı sosyal sınıfları, bölgeleri ya da etnik kimlikleri yansıtan çeşitli diller, lehçeler ve ağızlar kullanır. Bu eğilim, hedef metinde bu izlerin ortadan kaldırılmasına işaret etmektedir. Böylece metnin zenginliği ve çok sesliliği yok edilmektedir.

Sakar Bora “Başlarım Böyle Spora” Eseri ve Çevirisi

Çağrı Cebeci tarafından kaleme alınan ve aynı zamanda kendisi tarafından çizimi yapılan *Paldır Küldür Maceralarıyla Sakar Bora* adlı çocuk kitabı serisi altı kitaptan oluşmaktadır. 6-12 yaş grubuna hitap eden bu seri mizah içerikli yapısı ile dikkat çekmektedir. Yazar güldürürken bir yandan da çocuklara beslenme, eğitim, ahlak, spor, tarih gibi önemli değerleri aşlamaya çalışmaktadır. Serinin kitapları şu şekildedir:

Nereden Pörtledi Bu Sivilceler / Sakar Bora 1 (2017)

Gizli Hazine Peşinde / Sakar Bora 2 (2017)

Başlarım Böyle Spora! / Sakar Bora 3 (2019)

Kim Korkar Bilimden? / Sakar Bora 4 (2019)

Başka Sanat İstemez! / Sakar Bora 5 (2020)

İzciler Geliyor! / Sakar Bora 6 (2022)

Bu çalışmada serinin üçüncü kitabı olan *Başlarım Böyle Spora! / Sakar Bora 3* adlı eserin Türkçeden Arapçaya çevirisi dilsel ve durumsal mizah bağlamında karşılıklı olarak incelenmiştir. Kitabın Arapçaya çevirisi Nura Yamaç tarafından yapılmış ve 2021 yılında yayınlanmıştır.

Kitapta, ana karakter olan Bora ve arkadaşlarının spora başlama ve kendilerine uygun olan sporu bulma maceraları anlatılmaktadır. Bora, kitapta sakarlığı ile ön plana çıkmaktadır. Arkadaşları ile birlikte futbol, basketbol, yüzme gibi farklı spor dallarını denemeye çalışır ve bir şekilde her girişiminde işler ters gider. Sonunda tanıştıkları eski voleybolcu bir abi ile antrenmana başlarlar ve müsabakalara katılıp birinci olurlar. Bu süreçte yaşadıkları maceralar ile sporun sadece kazanmak ya da başarılı olmak değil, aynı zamanda eğlenmek, denemek ve pes etmemek olduğunu da öğrenirler. Kitapta, kendini tanıma, deneme-yanılma yoluyla öğrenme, sakarlığın aslında gelişmenin bir parçası olması ve sporun eğlenceli ve birleştirici yönü gibi temalar işlenmektedir. Bu şekilde çocuklar kitabı okurken hem eğlenmekte, gülmekte hem de sporun keyifli ve öğretici yönünü öğrenmektedir.

Kitap içeriğinin incelenmesine geçmeden önce kitabın ön kapağı, arka kapağı ve karakterleri ile ilgili kısa bir bilgi vermek faydalı olacaktır.

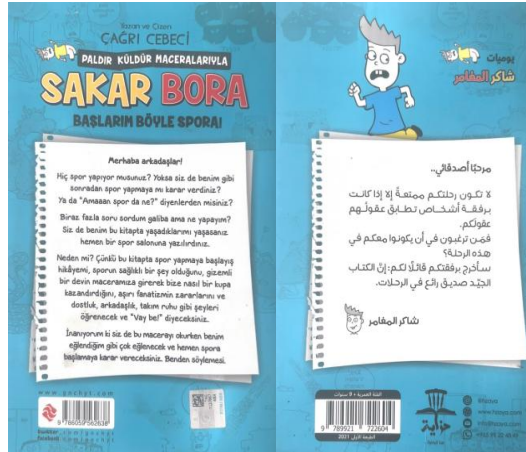
Kitap ve çevirisinin ön kapak ve arka kapakları şu şekildedir:

Görsel 1: Kaynak ve hedef metin ön kapak

Ön kapağa biçimsel olarak bakıldığında büyük oranda kaynak metin ve hedef metin birbirine yakın görünmektedir. Gerek renkler gerekse görseller değiştirilmeden hedef dile aktarılmıştır. Ancak kitabın başlığında büyük ölçüde değişimler yaşanmıştır.

Eserin adı *Sakar Bora* Arapçaya *شاکر المغامر* (Maceracı Şakir) şeklinde çevrilmiştir. Bu şekildeki bir çeviri eserin asıl hedefinin kaybolmasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte serinin bu kitabındaki alt başlık “Başlarım Böyle Spora!” şeklinde verilerek mizah oluşturulmaya çalışılmaktadır. Ancak Arapçaya çevirisinde “سأصير رياضياً” (Sporcu Olacağım) şeklinde yapılan çeviri mizahı ortadan kaldırmaktadır. Son olarak kitabın en üst tarafında yer alan “Paldır Küldür Maceralarıyla” şeklindeki başlık Arapçaya “يوميات” (Günlükler) şeklinde aktarılacak kaynak metindeki mesajın hedef metinde kaybolmasına sebep olmaktadır. Okur, kaynak kitabı eline aldığı anda bu eserin mizah içerikli olduğunu anlayıp ona göre bir tercih yapma imkanına sahipken aynı durum çeviri eser için geçerli görülmemektedir.

Görsel 2: Kaynak ve hedef metin arka kapak

Kitapların arka kapağı okuyucular için büyük bir öneme sahiptir. Çünkü kitabı satın almaya karar verme aşamasında okuyucuyu yönlendirmektedir. Kitapların arka kapağına bakıldığında biçimsel olarak farklılıklar görülmektedir. Ancak daha önemlisi arka kapak yazılarının birbirinden tamamen farklı olmasıdır. Bu durum zaman zaman yazar, çevirmen ve yayın evlerinin tercihiyle bağlı olarak değişebilmektedir. İçerikler şu şekildedir:

Tablo 1. Kaynak ve hedef metin arka kapak yazısı

Kaynak Metin	Hedef Metin	Geri Çeviri
Merhaba arkadaşlar! Hiç spor yapıyor musunuz? Yoksa siz de benim gibi sonradan spor yapmaya mı karar verdiniz? Ya da "Amaaan spor da ne?" diyenlerden misiniz? Biraz fazla soru sordum galiba ama ne yapayım? Siz de benim bu kitapta yaşadıklarımı yaşasanız hemen bir spor salonuna yazılırdınız. Neden mi? Çünkü bu kitapta spor yapmaya başlayış hikâyemi, sporun sağlıklı bir şey olduğunu, gizemli bir devin maceramıza girerek bize nasıl bir kupa kazandırdığını, aşırı fanatizmin zararlarını ve dostluk, arkadaşlık, takım ruhu gibi şeyleri öğrenecek ve "Vay be!" diyeceksiniz. İnanıyorum ki siz de bu macerayı okurken benim eğlendiğim gibi çok eğlenecek ve hemen spora başlamaya karar vereceksiniz. Benden söylemesi.	مرحبا أصدقائي... لا تكون رحلتكم ممتعة إلا إذا كانت برفقة أشخاص تطابق عقولهم عقولكم. فمن ترغبون في أن يكونوا معكم في هذه الرحلة؟ سأخرج برفقتكم قائلًا لكم: إن الكتاب الجيد صديق رائع في الرحلات. شاكر المغامر	Merhaba arkadaşlar... Yolculuğunuz, ancak kafa dengi insanlarla keyifli olur. Peki, bu yolculukta yanınızda kimlerin olmasını isterdiniz? Ben de şöyle diyerek sizinle birlikte yolculuğa çıkacağım: "İyi bir kitap, yolculuklarda harika bir dosttur." Maceracı Şakir

Kitabın orijinal versiyonunun arka kapağında kitabın içeriği ile ilgili bilgiler verilirken ve okuyucuda bir merak uyandırma çabasının olduğu görülürken, çeviri eserde aynı amacın yer almadığı gözlemlenmektedir.

Kitapta dikkati çeken bir diğer unsur ise karakter isimlerinin hedef dile uyarlama yapılarak aktarılmasıdır. Karakterler şu şekildedir:

Tablo 2. Karakter isimleri

Karakterler	الشخصيات
Kuralcı babam Cemil Can	أبي صاحب القوانين (عادل)
Nasihatçi annem Betül Can	أمي الناصحة (سارة)
Ben Bora Can	أنا (شاكر المغامر)
Komik arkadaşım Emre	صديقي المضحك (أمير)
Bilgiç arkadaşım Soner	صديقي الذكي (سمير)
Meraklı komşumuz Şadiye Teyze	جارتنا الفضولية (الخالة نفيسة)
Şadiye teyzenin bekçi kedisi Saman	قط الخالة نفيسة (سنبل)

Yazarın eserde kullandığı dil, daha çok günlük hayattaki diyaloglarda kullanılan üslubu yansıtmaktadır. Bir bakıma halk dili de denilebilmektedir. Söz konusu topluma ait sesler, yansımalar, ikilemeler, kelimelerin kullanım biçimleri metnin sesini oluşturmakta ve okuyucuya ayrı bir tat vermektedir. Bu tarz bir üslubun yazılı dilde görülmesi aynı zamanda okuyucuda mizahi bir etki oluşturmaktadır. Kaynak metinde oluşturulan bu estetiğin çeviride kaybolması bir başka deyişle Berman'a göre çevirmenin biçim bozucu eğilimlere maruz kalması, mizahın da yok olmasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte yazarın kitap içerisinde çizdiği resimler ve bu

görsellerde yer alan metinler birbirlerini tamamlayarak çocukların zihninde durumsal mizahın oluşumunda büyük rol oynamaktadır.

İnceleme

Eser içerisinde yer alan dilsel ve durumsal mizah örnekleri Türkçe ve Arapça dil çiftinde karşılıklı olarak ele alınmakta ve Antoine Berman'ın biçim bozucu eğilimleri bağlamında değerlendirilmektedir.

Dilsel Mizah

Yazar kitap içerisinde sesler, yansımalar, devrik cümleler, ikilemeler, deyim ve atasözleri, kelime oyunları ve göndermeler ile mizah oluşturmaktadır. Ancak bu yöntemlerin çoğu hedef dilde ortadan kalkmaktadır. Çevirmen birçok durumda Berman'ın ifade ettiği biçim bozucu eğilimleri uygulamak durumunda kalmıştır. Mizah çevirisi diğer çeviri alanlarına nazaran daha zorlu bir sürece sahiptir. Kaynak dilin sahip olduğu yapılar veya kullanımların hedef dilde bulunmadığı durumlarda çevirmen çaresiz kalabilir ve ister istemez mizahın yok olmasına sebep olabilmektedir. Türkçede var olan “böee, hah, hayda, ay, off, brgrolm, hrıfhom, mondıkfı, e mi” gibi sesler veya ifadelerin Arapçada birebir karşılıkları bulamamaktadır. Bu durumda çevirmenin işini zorlaştırmaktadır. Eser içerisindeki dilsel mizah örnekleri ve çevirileri aşağıdaki şekildedir:

Tablo 3: Kaynak ve hedef metin dilsel mizah incelemesi

Örnek/ Sayfa No	Kaynak Metin	Hedef Metin	Biçim Bozucu Eğilimler
1. Örnek Giriş Syf.	Böö Böee	بووو	Nitel yoksullaştırma
2. Örnek TR:10 AR:8	Kalkmak isteseniz de kalkamazsınız. Hah, işte bu tür durumlara da birebirmiş bu spor.	فلا نستطيع النهوض حتى لو أردنا ذلك. ونعم، الرياضة مناسبة جداً للتخلص من هذا،	Mantıksallaştırma, Nitel yoksullaştırma
3. Örnek TR: 11 AR:9	Haydaa!	يا إلهي!	Nitel yoksullaştırma
4. Örnek TR:15 AR: 13	Hemen koştura koştura okulun yolunu tuttum	فعدت مباشرة	Nitel yoksullaştırma, Deyiş ve deyimlerin bozulması, Ritimlerin bozulması
5. Örnek TR:18 AR:16	Ay! Off! Bir daha da istemem basketbol topu masketbol topu. Bu ne ayol! Biraz hafif yapsalar mı ya şunu.	أه! لا أريد أن أسمع كلمة كرة السلة بعد الآن! ما هذا؟! ماذا عليهم لو جعلوها أخف من هذا؟!!	Nitel yoksullaştırma, Mantıksallaştırma, Ritimlerin bozulması
6. Örnek TR: 20 AR:18	Yine kös kös okulun yolunu tutmak zorunda kalmıştık. İri gölgeye ulaşamadıkça merak katsayımız da sürekli artıyordu.	اضطّررنا إلى الذهاب إلى المدرسة مطأطين رؤوسنا، وفضولنا يزداد لمعرفة سرّ هذا الظلّ.	Belirginleştirme, Nitel yoksullaştırma, Ritimlerin bozulması
7. Örnek TR:21 AR:19	Bir şey olacak olursa sıvışırız.	وإن شعرنا بشيء سيئ سنهرب على الفور.	Belirginleştirme, Nitel yoksullaştırma
8. Örnek TR: 37	Demin benim ayağımın sıkıştığı kova şimdi de Emre'nin	ها هي الدلو التي علقت بها قدمي	Ritimlerin bozulması, Nitel yoksullaştırma

AR:35	kafasındaydı. Brgrolm! Hrifhom! Mondıkfl!	صارت في رأس أمير الآن. غولوووب.. بلولوووب.. مولولوب!	
9. Örnek TR:37 AR:35	Altı üstü bir kova, hepimizi 15 dakika oyalamıştı neredeyse.	دلو غريبة عجيبه، لقد شغلتنا جميعاً 15 دقيقة!	Belirginleştirme, Nitel yoksullaştırma, Altta yatan anlam ağlarının yok edilmesi
10. Örnek TR:27 AR:25	Çok yaşayın e mi!	أطال الله أعماركم.	Belirginleştirme, Deyiş ve deyimlerin bozulması
11. Örnek TR:28 AR:26	Ama patır kütür ilerliyordu.	لكنه يتقدم بهو،	Ritimlerin bozulması, Nitel yoksullaştırma
12. Örnek TR:34 AR:32	Yerden apar topar kalkmaya çalışırken,	حاولت الهوض بسرعة،	Ritimlerin bozulması, Nitel yoksullaştırma, Belirginleştirme
13. Örnek TR:34 AR:32	Bildiğimiz bir insanmış. Ama dev gibi, iri yarı bir insan.	إنه إنسان طبيعي، لكنه ضخمة جداً.	Belirginleştirme, Nitel yoksullaştırma, Ritimlerin bozulması
14. Örnek TR:35 AR:33	Sonunda paçayı yırttım.	وأخيراً نجوت.	Deyiş ve deyimlerin bozulması, Belirginleştirme
15. Örnek TR:38 AR:36	O iri yarı dev adam sizi çiğ çiğ yer be!	أظنه سيأكلكما حيئن.	Belirginleştirme, Nitel yoksullaştırma, Ritimlerin bozulması
16. Örnek TR:47 AR:45	Gol yemeden önce her şey çiçek böcek, harika övgüler...	كان كل شيء جميلاً والتهافت يتعالى.	Nicel yoksullaştırma, Ritimlerin bozulması, Belirginleştirme
17. Örnek TR:84 AR:82	Düz koşu mu? Engebeli yapsak şunu! Ben hep aksiyon isterim hayatımda. Düz düz nereye kadar?	الجري على أرض مستوية؟ ألا يمكن أن يكون هناك حواجز؟	Altta yatan anlam ağlarının yok edilmesi, Nicel yoksullaştırma, Ritimlerin bozulması,
18. Örnek TR:94 AR:92	Topu topu üç günümüz vardı.	تبقت ثلاثة أيام فقط لا غير.	Ritimlerin bozulması, Deyiş ve deyimlerin bozulması, Belirginleştirme, Nitel yoksullaştırma

Durumsal Mizah

Bu mizah türü, karakterlerin başına gelen olayların görseller ve içerisindeki konuşmalar ile desteklenerek oluşturulmaktadır. Konuşmalardaki çeşitli yansımalar, sesler, göndermeler, ironiler, örtük manalar, benzetmeler, mecazi anlamlar ve imalar mizahın tamamlanmasını sağlamaktadır. Çeviri sürecinde bu yapılar doğru bir şekilde aktarılmadığında veya bir kayıpla karşı karşıya kaldığında mizahi etki de yok olmaktadır. Eser içerisindeki durumsal mizah örnekleri ve Arapça çevirileri aşağıdaki şekildedir:

Tablo 4. Kaynak ve hedef metin durumsal mizah incelemesi

Örnek/ Sayfa No:	Kaynak Metin	Hedef Metin	Biçim Bozucu Eğilimler
1. Örnek Kapak	Sakar Bora	شاكراً المغامر	Altta yatan anlam ağlarının yok edilmesi, Nitel yoksullaştırma
2. Örnek TR: 18 AR: 16	Oy beliim!	أه يا ظهري!	Nitel yoksullaştırma
3. Örnek TR: 53 AR: 51	Hocam kusura bakmayın lütfen. Gelişine vurdum öyle! Topun ayağıma oturacağı tuttu.	اعذرني يا أستاذي. لقد ركلتها كما	Belirginleştirme, Nitel yoksullaştırma, Altta yatan anlam ağlarının yok

		وصلت إلي، لكن يبدو أنها اصطدمت بقدمي بقوة.	edilmesi
4. Örnek TR: 10 AR: 8	Bazen size de oluyordur; yataktan hiç kalkmak istememezsiniz. Sanki üzerinizde üç çuval patates vardır.	أحيانًا لا أريد النهوض من الفراش. أظن أنه يحدث معكم أيضًا. يكون الأمر كأن ثلاثة أكياس بطاطا ثقيلة على أكتافنا،	Nitel yoksullaştırma, Mantıksallaştırma

5. Örnek TR: 13 AR: 11	Aradığımız sporu bulana kadar yaşlanmazsak iyidir.	أرجو أن نجد الرياضة المناسبة قبل أن تتقدّم بنا السنّ!	Nitel yoksullaştırma, Altta yatan anlam ağlarının yok edilmesi
------------------------------	---	--	--

6. Örnek TR: 20 AR: 18	O cüsse bende olsa ne yapardım acaba? Sanırım sizi bol bol korkuturdum. Hehehe!	ماذا لو كنت أنا ضحماً هكذا؟ ما الذي كنت سأفعله؟ أظن أنني لن أتوقف عن إخافتكما. همهمهمه!	Nitel yoksullaştırma
---	---	--	----------------------

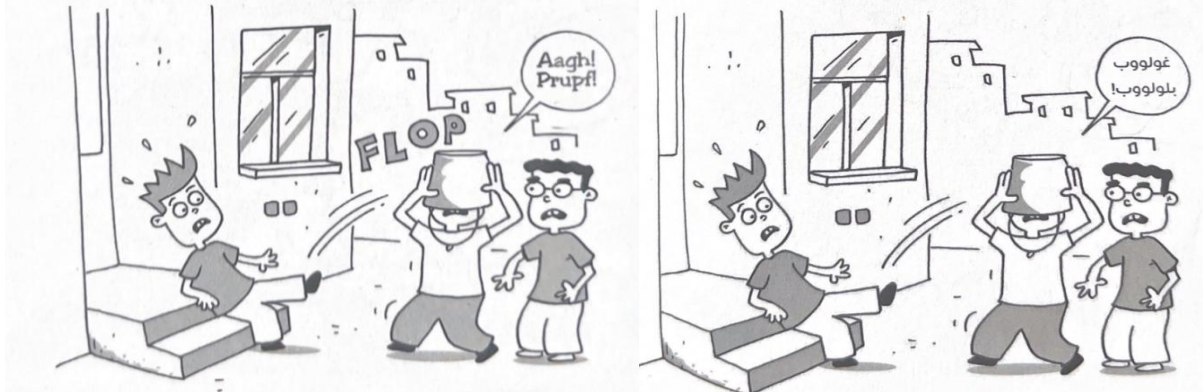
7. Örnek TR: 23 AR: 21	Ben, Emre ve Soner'e bakarken Ceyhun'un attığı top da yüzümde gümlemişti resmen.	فبينما كنت أنظر إلى أمير وسمير، أصابت الكرة التي رماها جهاد وجهي.	Belirginleştirme, Nitel yoksullaştırma
------------------------------	--	--	--

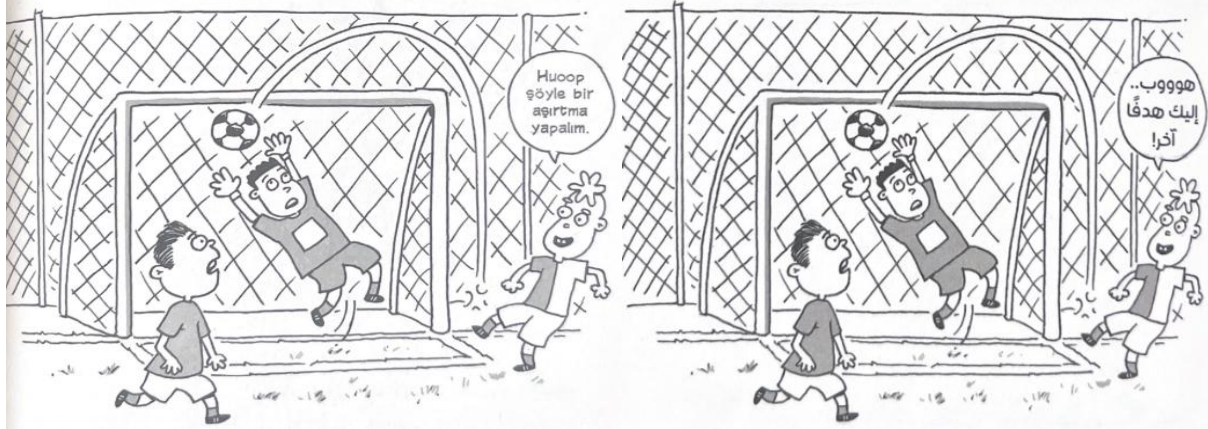
8. Örnek TR: 35 AR: 33	Neyse, koşarken sakarlıkta çıkır açacak bir olay daha oldu. Ne mi oldu? Bahçede duran bir kovanın içine bastım ve ayağım kovanın içine girdi. İlk defa kendi hâlime güldüm. Bir yandan korku ile kaçarken diğer yandan da kovanın içindeki ayağıma gülüyordum.	طبعًا بجري السريع ذاك بلغت أقصى تهووري، وحدث ما حدث. تتساءلون ماذا حدث؟ تعثرت بدلو في الحديقة، فدخلت قدمي فيها. كانت المرة الأولى التي أضحك فيها على نفسي. يا للسخرية! أجري وقدمي داخل الدلو!	Nitel yoksullaştırma, Nicel yoksullaştırma
------------------------------	--	---	--

9. Örnek TR: 36 AR: 34	Ayağım kovaya öyle bir sıkışmıştı ki, Emre "İıııgh... Mııgh..." diye garip sesler çıkarıyordu. Derken kova "Flop" diye çıkıp bu sefer de Emre'nin kafasına geçti.	لقد علقت قدمي بالدلو حتى إنَّ أميرًا بدأ يصدر أصواتًا غريبة: "إيبيه.. أووووه!". خرجت الدلو من قدمي "لوووب"، لكنها في هذه المرة دخلت في رأس أمير!	Nitel yoksullaştırma, Nicel yoksullaştırma
------------------------------	---	--	--

10.Örnek TR: 51 AR: 49	Beni çalımladığı gibi benden sonra iki kişiye daha çalım atıp kalecinin üstünden aşırma bir gol daha attı.	إذ إنه بعد أن أفلت مني، أفلت من شخصين أيضًا، ثم سجل هدفًا رائعًا مرَّ من فوق رأس الحارس.	Belirginleştirme, Nitel yoksullaştırma, Altta yatan anlam ağlarının yok edilmesi
---	--	--	--

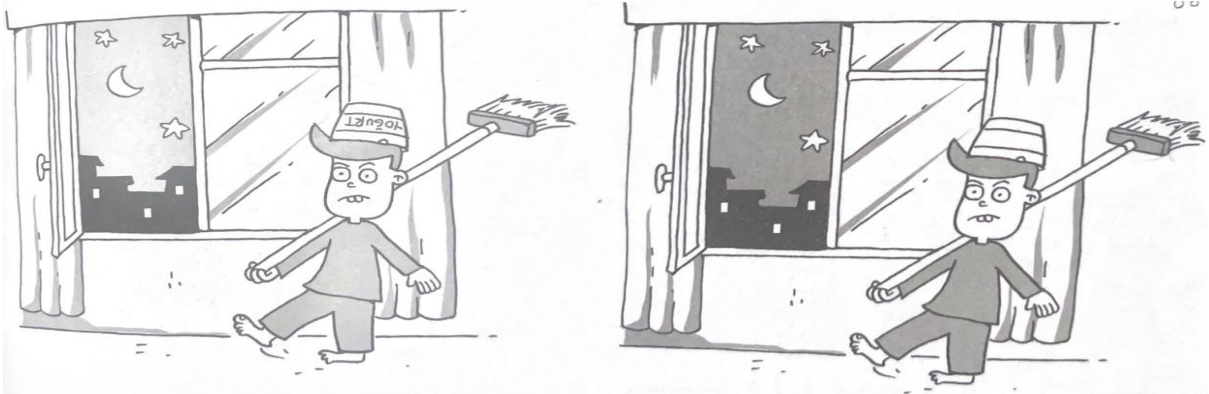
11. Örnek TR: 87 AR: 85	Herkes dün o kadar çok çalışmış ki “Ayy! Oof!” diye diye gelmişti antrenmana.	جاء الجميع إلى التدريب وهو يتألم من تمارين البارحة.	Belirginleştirme, Nitel yoksullaştırma, Nitel yoksullaştırma
--	---	---	--

12. Örnek TR: 88 AR: 86	Ömer Hoca bizi biraz daha zorlarsa eve sürünerek gideceğimizden kuşumuz kalmamıştı.	ومن المؤكد أن الأستاذ عمر لو جعلنا نتدرب أكثر، لغدنا إلى بيوتنا زحفًا.	Nitel yoksullaştırma, Ritimlerin bozulması, Altta yatan anlam ağlarının yok edilmesi
--	---	--	--

13. Örnek TR: 95 AR: 93	Annem ve babam gittikten sonra geceyi pencereimde nöbet tutarak geçirdim.	بعد أن ذهب أبي وأمي، قضيت الليل كله أحرس أمام النافذة.	Mantıksallaştırma
-------------------------------	---	--	-------------------

14. Örnek TR: 96 AR: 94	Kim olursa olsun bizi kimse yıldıramaz. Emre tam da böyle kararlı kararlı konuşurken okulun duvarlarının arkasından bir su balonu atıldı ve Emre'nin kafasında 'FOŞŞ!' diye patladı.	أيا كان .. لن يستطيع أحد أن يُضعفنا. وبينما كان أمير يتحدث هكذا بكل عزم وإصرار، زُمي بالون ماء من خلف جدار المدرسة، وانفجر في رأسه.. "فووووشش".	Nicel yoksullaştırma, Ritimlerin bozulması, Mantıksallaştırma
-------------------------------	---	--	---

15. Örnek TR: 98 AR: 96	Tamam çocuklar, şimdi yarınki maça odaklanın ve kafanızı hiçbir şeye takmayın. İyiler her zaman kazanır; bunu da unutmayın!	حسنًا يا أولاد، علينا التركيز في مباراة الغد إذا؛ لا تفكروا في أي شيء آخر. الجيدون يفوزون دائماً، إياكم أن تنسوا هذا.	Belirginleştirme, Nitel yoksullaştırma, Deyiş ve deyimlerin bozulması, Nicel yoksullaştırma
-------------------------------	---	---	---

16. Örnek TR: 124 AR: 122	Derken Mesut sert bir smaç yaptı, o da Emre'nin kafada patladı. Sonra top havalandı ben de Emre'ye takılıp düştüm ama son anda topa vurdum. Nasıl vurduysam top taa en arkalarına düştü ve sayı oldu. 17-15 olmuştu skor. Evet, maçı kazanmıştık. Oley bee!..	وهنا سدّد مسعود تسديدة قوية، ولكنها أصابت رأس أمير. طارت الكرة، وبينما كنت أحاول إنقاذها تعثّرتُ بأمرٍ وسقطت، لكنني ضربت الكرة في اللحظة الأخيرة. ضربتها ولا أعرف كيف ضربتها، وطارت حتى وصلت إلى الخلف فسجلت هدفاً. صارت النقاط الآن 15-17! نعم، لقد فزنا في المباراة! مَرَحَى!	Nitel yoksullaştırma, Mantıksallaştırma
---	---	--	---

Sonuç

Çocuk edebiyatında mizah hem eğlendirici hem de eğitici işleviyle önemli bir yer tutar. Mizah yoluyla çocuklara dilin esnekliği, yaratıcılığı ve eleştirel düşünce becerileri kazandırılabilir. Ancak bu mizahın farklı bir dile ve kültüre aktarılması, çevirmen açısından büyük bir zorluk oluşturur. Çünkü çocuk kitaplarında kullanılan espriler genellikle kelime oyunlarına, kültürel referanslara, ses benzerliklerine veya yaşa özgü algılara dayanır. Bu unsurların hedef dile uyarlanması, yalnızca doğru çeviriye değil, aynı zamanda yaş grubuna uygunluk, anlamın korunması ve esrinin gücünün sürdürülmesini de gerektirir. Dolayısıyla mizah çevirisi, çocuk edebiyatında eserin etkileyiciliğini korumakla birlikte hedef kültürde benzer bir duygusal ve zihinsel karşılık yaratmak açısından büyük bir önem taşır. Bu da çocuk edebiyatında mizah çevirisini, yaratıcılık ve kültürel duyarlılık isteyen en karmaşık çeviri alanlarından biri haline getirir.

Çeviribilimciler, mizah çevirisini kolaylaştırmak amacıyla metin içerisinde mizahı tespit etmek ve hedef dile daha kolay çevirebilmek için çeşitli sınıflandırmalar ortaya koymuştur. Bu çalışmada *Sakar Bora, Başlarım Böyle Spora!* adlı çocuk kitabında geçen dilsel ve durumsal mizah örneklerinin Arapça çevirileri Antoine Berman'ın biçim bozucu eğilimleri kapsamında değerlendirilmiştir. Berman, kaynak metnin üslubuna sadık kalmayı savunan bir çeviribilimcidir. Ona göre, okuyucunun farklı kültürleri tanıması için kaynak metnin ruhunun çeviri eserde hissedilmesi gerekmektedir. Berman, çeviri sürecinde çevirmenlerin bilerek veya farkında olmadan kaynak metni bozma eğiliminde bulunduklarını ifade etmektedir. Bu bağlamda on iki adet biçim bozucu eğilimden bahseder. Ancak bu bakış açısının her metin türü için geçerli olup olmadığı tartışma konusu olabilir. Mizah içerikli eserlerin hedef dilde aynı etkiyi sağlayabilmesi

için bazı durumlarda hedef dile uygun hale dönüşmesi gerekebilir. Aksi takdirde söz konusu mizah, hedef okuyucu tarafından fark edilmeyebilir. Bu çalışmaya konu olan söz konusu eser içerisindeki dilsel ve durumsal mizah çevirileri Berman'ın biçim bozucu eğilimleri ışığında incelenmiştir. İnceleme sonucunda;

1. Dilsel mizahın çevirisinde ele alınan örneklerde on dört nitel yoksullaştırma, iki mantıksallaştırma, dört deyiş ve deyimlerin bozulması, on bir ritimlerin bozulması, on belirginleştirme, iki altta yatan anlam ağlarının yok edilmesi, iki nicel yoksullaştırma eğilimleri tespit edilmiştir. Verilerden anlaşıldığı üzere mizah çevirisinde mizahi unsurlar daha çok nitel yoksullaştırma eğilimine maruz kalmaktadır. Bu sebeple de kaynak dildeki mizahi etkinin aynı seviyede hedef dile aktarılamadığı görülmektedir. Kaynak dilde devrik cümleler, ikilemeler, deyimler ile yapılan mizahi sahneler hedef dilin kurallarına göre tekrar oluşturulurken mizah ortadan kalkmaktadır. Aynı zamanda kaynak dilde var olan sesler ve yansımaların hedef dilde karşılığı bulunmadığından dolayı mizahın etkisinde kayıplar yaşanmaktadır.
2. Durumsal mizahın çevirisinde ele alınan örneklerde beş altta yatan anlam ağlarının yok edilmesi, dört mantıksallaştırma, on dört nitel yoksullaştırma, beş belirginleştirme, beş nicel yoksullaştırma, iki ritimlerin bozulması, bir deyiş ve deyimlerin bozulması eğilimleri tespit edilmiştir. Durumsal mizahın oluşturulmasında görsellerin büyük etkisi bulunmaktadır. Çeviride görseller birebir alındığında kısmen de olsa mizah korunabilmektedir. Ancak görsellerde yer alan metinlerin çevirisinde kayıplar yaşanmaktadır. Bu bağlamda on dört nitel yoksullaştırma bulunması kaynak dildeki mizahın aynı ölçüde hedef dile aktarılamadığını göstermektedir.

Bu veriler sonucunda mizah çevirisinde başarı elde edebilmek için farklı yöntemler denemek süreci kolaylaştırabilmektedir. Türkçe- Arapça dil çiftinde uygulanabilecek yöntemlerden bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Kelime oyunlarını işlevsel olarak yeniden oluşturmak: Arapçada birebir karşılığı olmayan espriler, fonetik veya anlam düzeyinde benzer bir etki yaratacak şekilde yeniden yazılmalıdır. Örneğin, “hem suçlu hem güçlü” atasözünün Arapça karşılığı “يقتل القتل ويمشي في جنازته” şeklinde verilebilir. Bu şekilde atasözünün içerdiği çarpıcı mecaz ve ironi hedef dilde korunurken işlevsel olarak yeniden yazılmış olur.
2. Kaynak ve hedef kültürü derinlemesine tanımak: Her iki toplumun mizah anlayışı, sosyal normları ve dil oyunlarına yaklaşımı farklıdır. Arapça konuşulan toplumların kültürel referanslarına hâkim olmak çeviri kalitesini artırır.
3. Yerlileştirme stratejilerini uygulamak: Hedef okuyucuya yabancı kalabilecek mizahi öğeler, onların kültürel kodlarına uygun şekilde uyarlanmalıdır. Gerektiğinde esprinin biçimi değil, işlevi korunmalıdır.
4. Hedef yaş grubuna uygun dil ve mizah seçmek: Çocuk edebiyatında kullanılan mizah, yaşa özel bilişsel ve duygusal gelişim düzeyine uygun olmalıdır. Karmaşık ironi veya kültürel referanslar yerine sade ve etkili çözümler tercih edilmelidir.
5. Çift dillilik ve karşılaştırmalı derlemelerle çalışmak: Kaynak ve hedef dildeki mizahi metinleri karşılaştıran çalışmalar yapmak, benzer çeviri problemlerini çözmede yardımcı olabilir.

6. Çeviri öncesinde bağlamsal analiz yapmak: Her esprinin dilsel yapısının yanı sıra, anlatı içindeki yeri ve işlevi analiz edilmelidir. Bu, çevirinin sadece kelime düzeyinde değil, metin düzeyinde de doğru yapılmasını sağlar.
7. Çocuk mizahı üzerine sosyolinguistik çalışmaları takip etmek: Arapça konuşan çocukların mizah algısını etkileyen kültürel, toplumsal ve pedagojik faktörler üzerine yapılan akademik çalışmalardan yararlanılabilir.
8. Alan uzmanlarıyla iş birliği yapmak: Pedagoglar, yerli yazarlar veya çocuk psikologları gibi uzmanlarla iş birliği içinde çalışmak, çevirinin hem eğlenceli hem eğitici yönünü güçlendirir.
9. Deneme-geri bildirim döngüsü oluşturmak: Çevirisi yapılan metinlerin çocuklar üzerinde test edilmesi ve alınan geri bildirimlerle revize edilmesi, etkinliği artırır.
10. Mizah çevirisine odaklanan atölye ve eğitimlere katılmak: Pratik uygulamalarla desteklenen çeviri atölyeleri, yaratıcı çözümler geliştirmeye yardımcı olur ve alan deneyimini artırır.

Extended Abstract

Humor translation is widely recognized as one of the most challenging areas in translation studies due to its deeply embedded cultural and linguistic elements. The complexity of translating humor stems not only from language-specific idiomatic expressions but also from the cultural assumptions and contextual cues that humor often relies upon. In an attempt to facilitate the translation of humor, scholars in the field have proposed various classifications to help identify and analyze humor within texts. These classifications assist translators in preserving the humorous effect when rendering the source text into the target language. This study explores the translation of linguistic and situational humor in the Arabic version of the Turkish children's book *Sakar Bora, Başlarım Böyle Spora!* through the theoretical framework of Antoine Berman's twelve deforming tendencies.

Berman, a leading figure in translation theory, emphasizes the importance of maintaining fidelity to the style and spirit of the source text. He argues that the reader's ability to encounter foreign cultures through translated literature depends on the preservation of the original text's foreignness. However, Berman also acknowledges that translators intentionally or otherwise tend to deform the source text during the translation process. His taxonomy of twelve deforming tendencies provides a systematic approach to identifying such distortions, ranging from rationalization and clarification to the destruction of linguistic patterning and idiomatic expressions.

The current study applies Berman's model to examine how humorous elements specifically linguistic and situational humor are treated in the Arabic translation of the aforementioned children's book. Humor in children's literature often relies on wordplay, rhythm, sound imitation, and visually supported contextual cues, which pose significant challenges for translators working between linguistically and culturally distinct languages such as Turkish and Arabic. Given Berman's emphasis on preserving the foreignness of the text, the study questions whether his model is fully applicable to texts that are designed primarily to entertain, such as humor-infused children's literature.

The analysis of linguistic humor in the translated text revealed the presence of multiple deforming tendencies. Specifically, the following were identified across the examined examples:

14 instances of qualitative impoverishment, 2 instances of rationalization, 4 instances of the destruction of idioms and expressions, 11 cases of the destruction of rhythmic structures, 10 instances of clarification, 2 cases of the destruction of underlying networks of meaning, and 2 instances of quantitative impoverishment. Among these, “qualitative impoverishment” was the most prevalent tendency. This category includes changes that result in the replacement of rich, nuanced language with more neutral or generalized expressions, thereby diminishing the stylistic and humorous effects of the source text. The prevalence of this tendency suggests that the humorous impact in the source text could not be fully preserved in the target text. For instance, humorous scenes constructed through inverted sentence structures, reduplications, and idiomatic expressions in Turkish were often reconstructed in accordance with the grammatical norms of Arabic, thereby eroding their comic effect. Furthermore, phonetic and onomatopoeic expressions, which contribute to the auditory humor in Turkish, lacked equivalent counterparts in Arabic, resulting in a perceptible loss of humor.

In the case of “situational humor”, the analysis similarly uncovered several deforming tendencies, including 14 instances of qualitative impoverishment, 5 cases of destruction of underlying meaning networks, 4 of rationalization, 5 of clarification, 5 of quantitative impoverishment, 2 of destruction of rhythm, and 1 of the destruction of idioms and expressions. In contrast to linguistic humor, situational humor often depends more heavily on visual elements, such as illustrations, facial expressions, and physical comedy. When such visual elements were preserved in the Arabic translation, the humor was partially maintained. However, losses occurred particularly in the translation of text embedded within images or accompanying visual cues. The high frequency of “qualitative impoverishment” in situational humor translation also indicates that the humorous impact was diluted in the target text.

The findings of this study point to an important limitation in applying Berman’s framework to the translation of humorous texts, particularly those targeting child readers. While Berman advocates for preserving the foreign spirit of the source text, humorous content especially when culturally or linguistically bound may require adaptation or domestication in order to elicit a comparable emotional or comedic response from the target audience. Thus, fidelity to the source text, as proposed by Berman, may not always align with the functional objectives of humor translation, particularly in genres where the audience’s comprehension and engagement take precedence.

In conclusion, the study highlights the challenges involved in translating humor across culturally and linguistically distinct languages and sheds light on the inherent tensions between preserving source text fidelity and achieving equivalent humorous effect in the target text. The consistent presence of qualitative impoverishment across both linguistic and situational humor examples underscores the difficulty of maintaining nuanced humor in translation, especially when dealing with idiomatic language, sound-based play, or culture-specific references. This research suggests that while Berman’s deforming tendencies offer a valuable lens for evaluating translation shifts, the translator’s decisions in humor translation must also be guided by target audience reception, genre-specific expectations, and cultural resonance. Consequently, future research might explore complementary models that better accommodate the functional and cultural dynamics of humor translation, particularly in children’s literature.

Kaynakça

- Alay, O. (2019). Mizah kavramı ve mizahın tarihsel süreci. *Türk Dili*, 116 (808), 22-30.
- Berman, A. (2012). Translation and the trials of the foreign. (L. Venuti, Çev.). *The translation studies reader*. L. Venuti (Ed.), pp. 240-253. Routledge Press.
- Cary, E. (1956). *La traduction dans le monde moderne*. Georg & Cie Press.
- Cebeci, Ç. (2018). *Sakar Bora: Başlarım böyle spora!*. Genç Hayat Yayınevi.
- Cebeci, Ç. (2018). *Şâkir el-muğâmir: Seesîru riyadiyyen* (N. Yamaç, Çev.) Hizaye.
- González Vera, M. P. (2015). When humour gets fishy: The translation of humour in animated films. *Audiovisual translation: Taking stock*. J. D. Cintas & J. Neves (Eds.), pp. 123-139. Cambridge Scholars Publishing.
- İbn Manzûr. (2016). *Lisânu'l-'Arab*. Dâru'l Maa'rif.
- Klingberg, G. (1986). *Children's fiction in the hands of the translators*. Lund, Malmö: CWK Gleerup.
- Levy, J. (1969). *Die literarische übersetzung: Theorie einer kunstgattung*. Frankfurt am Main-Bonn.
- Pascua, I. & Rey-Jouvin, B. (2010). Traducir el humor en la LIJ. Menuda gracia!. *El Humor en la Literatura Infantil y Juvenil*. Anılıj & Varia (Ed.), pp. 399-408. Anılıj.
- Sarıkaya, M. (2020). *Modern Arap şiirinde alay ve sosyal eleştiri hâlementîşî*. İstanbul: Akdem Yayınları.
- Şenyapılı, Ö. (1995). *Karikatür ve iletişim*. Karikatür Vakfı.
- Usta, Ç. (2009). *Mizah dilinin gizemi*. Akçağ Yayınevi.
- Ünsal, G. (2020). Mizahî öğelerin çevirisi üzerine bir inceleme: Bir Noel Gecesi örneği. *Litera*, 30 (2), 663-682. <https://doi.org/10.26650/LITERA2020-0058>
- Venuti, L. (2008). *The translator's invisibility: A history of translation* (2nd ed.). Routledge Press.
- Zeynaligargari, S. & Alavi, F. (2011). L'art de la traduction de l'humour dans la littérature pour enfants: la traduction du Petit Nicolas en persan. *Traduire*, 224, 90-108. <https://doi.org/10.4000/traduire.243>

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı/Contribution Rate Declaration of Researchers: Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir. / The contribution rates of the authors to the study are equal.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0